

VITAMINY

Běžně používané metody:

- Chromatografické – **HPLC**, GC
- Enzymové / ELISA
- Spektrofotometrické zvl. fluorimetrické
- Mikrobiologické

NÁROČNÁ ANALÝZA

- ⇒ stopové koncentrace
- ⇒ labilní analyty

Platné normy ČSN

Norma	Název	Vydáno r.
ČSN EN 14122	Stanovení vitamínu B1 metodou HPLC	2004
ČSN EN 14152	Stanovení vitamínu B2 metodou HPLC	2004
ČSN 56 0056	Stanovení vitamínu B6 v poživatinách	1981
ČSN 56 0058	Stanovení vitamínu B12 v poživatinách	1982
ČSN EN 14130	Stanovení vitamínu C metodou HPLC	2004

Norma	Název	Vydáno r.
ČSN EN 12823-1	Stanovení vitamínu A metodou vysokoučinné kapalinové chromatografie - Stanovení all-trans retinolu a 13-cis-retinolu	2002
ČSN EN 12823-2	Stanovení vitamínu A metodou vysokoučinné kapalinové chromatografie - Stanovení beta-karotenu	2002
ČSN EN 12822	Stanovení vitamínu E metodou vysokoučinné kapalinové chromatografie - Stanovení alfa, beta, gama a delta-tokoferolů	2002

Norma	Název	Vydáno r.
ČSN EN 12821	Stanovení vitamínu D metodou vysokoučinné kapalinové chromatografie - Stanovení cholekalciferolu (D3) a ergokalciferolu (D2)	2002
ČSN EN 14148	Stanovení vitamínu K1 metodou HPLC	2004

VITAMINY ROZPUSTNÉ VE VODĚ (hydrofilní)

Vitaminy skupiny B

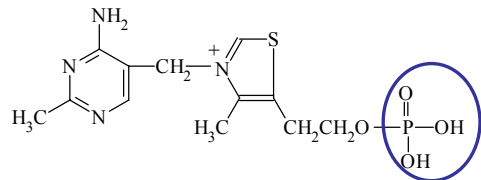
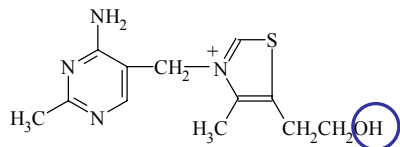
Thiamin (vitamin B₁)

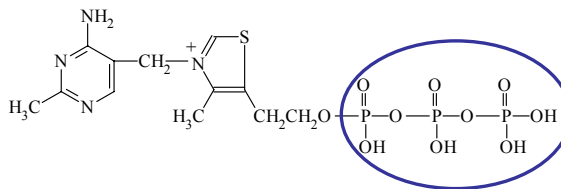
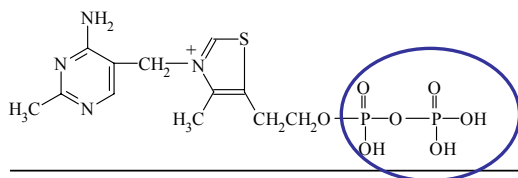
Hlavní dietární zdroje:

olejniný (semena), oříšky, cereálie (včetně povrchových vrstev), játra, mořské plody, vajíčka, luštěniny

Formy výskytu thiaminu

- ▶ v rostlinných produktech volný,
- ▶ v živočišných produktech fosfáty zvl. TPP; může být vázán na bílkovinu

⚠ Důležitá skutečnost pro stanovení vitaminů B1
 → termolabilní, rozklad v přítomnosti oxidujících sloučenin při vyšších pH

SPEKTROFOTOMETRICKÉ METODY

STANOVENÍ CELKOVÉHO THIAMINU

■ Thiochromová (fluorimetrická) metoda (AOAC)

(i) uvolnění thiaminu z vazeb na matrici a z fosfátů (defosforylace)

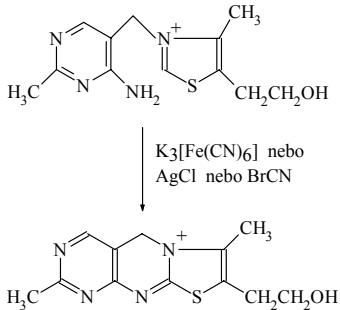
- kyselá hydrolyza (nejčastěji 0.1M HCl, 15 min, 121°C - autoklav)
- enzymová hydrolyza po úpravě pH na 4,5 – 5, inkubace cca 3 hod. 45 – 50°C (takadiastáza)

(ii) Přechištění primárního extraktu - odstranění interferujících látek (zvl. bázičických),

- nejčastěji ionexová chromatografie
- SPE kolonky - silikagel C18

(iii) derivatizace za vzniku fluoreskujícího thiochromu

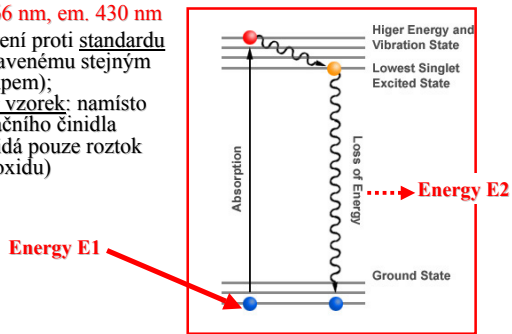
– oxidace v alkalickém prostředí:

(iv) Extrakce thiochromu do rozpouštědla (isobutanol)

(v) FLUORIMETRIE – ex. 366 nm, em. 430 nm (měření proti standardu připravenému stejným postupem); slépý vzorek: namísto oxidačního činidla se přidá pouze roztok hydroxidu)

princip fluorescence

CHROMATOGRAFICKÉ METODY

■ **Metody HPLC**

stanovení celkového thiaminu jako thiochrom
– příprava vzorku jako u fluorimetrie

stanovení jednotlivých (nativních) forem
– izolace bez razantní kyselé hydrolyzy – enzymově nebo za studena trichloroctovou kyselinou

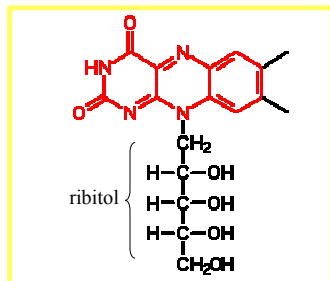
☞ možnost současného stanovení s dalšími vitaminy komplexu B

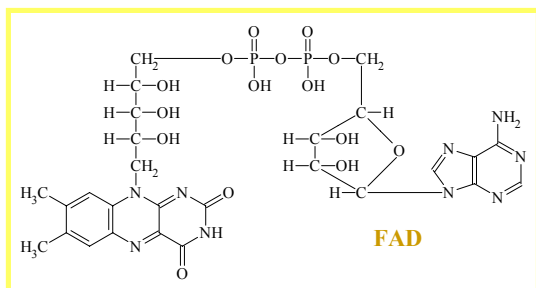
Riboflavin (vitamin B₂)

Hlavní dietární zdroje: vnitřnosti, ořišky, sýry, vajíčka, mléko; ale i listová zelenina, ryby luštěniny, celozrnné cereální výrobky

Formy výskytu:

- ▶ v mase, vejcích – hlavně jako koenzymy,
- ▶ v mléce volný

- ⚡ Důležitá fakta pro stanovení vitaminů B2**
- nízké pH - volný riboflavin; pH 5 – 7 všechny formy
 - vysoce fotolabilní
 - přirozená fluorescence

SPEKTROFOTOMETRICKÉ METODY

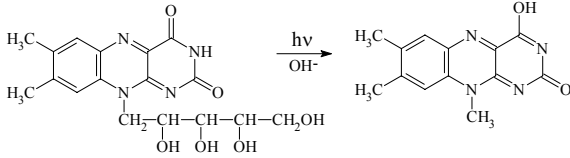
■ Fluorimetrická metoda

- Isolace analytu - hydrolýza** → uvolnění riboflavinu z kovalentních vazeb na proteiny (koenzymy)
 - kyselá (0.1 M HCl, 120°C, 30 min.)
 - někdy enzymová (pepsin, následně takadiastáza)
- Odstranění částí interferentů - precipitace proteinů** (trichloroctová kyselina) → příprava vzorku pro měření fluorescence analytu v transparentním prostředí

Varianta A

(iii) Derivatizace – tvorba lumiflavinu

- **Převod riboflavinu na lumiflavin** ultrafialovým zářením v alkalickém prostředí, extrakce lumiflavinu do chloroformu

(iv) Kvantifikace - proměření fluorescence lumiflavinu

Varianta B (AOAC) – v praxi běžnější

- (iii) Odstranění interferencí** (endogenní fluoreskující sloučeniny) - oxidace extraktu manganistanem draselným → destrukce fluoreskujících interferencí → odbarvení manganistanu H₂O₂

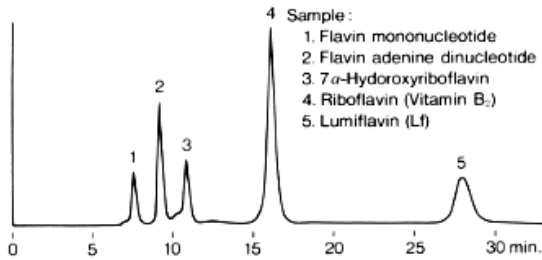
- (iv) Kvantifikace - měření fluorescence riboflavinu** (pozadí – slepý vzorek po redukci riboflavinu na nefluoreskující leukoformu hydrogensířičitanem)

CHROMATOGRAFICKÉ METODY

HPLC/FLD metody

Příklad – separace modelové směsi:

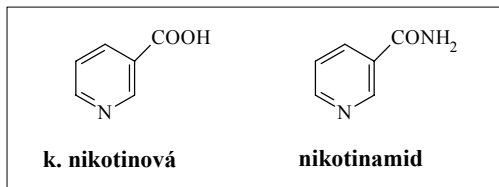
Column : Shodex Asahipak GS-320 7E (7.6mmID*250mm)
Eluent : 1M Propionic acid buffer(pH4.4) Flow rate : 1.5mL/min
Detector : Fluorescence (Ex. 250nm, Em. 520nm) Column temp. :

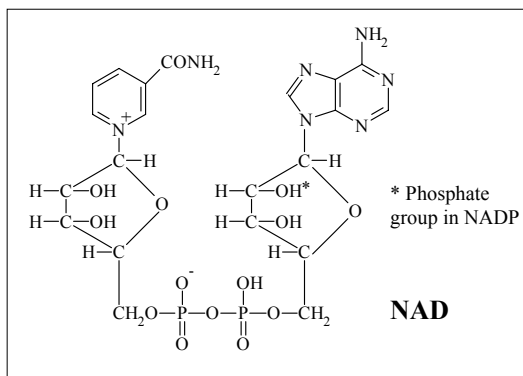
Nikotinová kyselina (vitamin B₃) a nikotinamid (vitamin PP)

Formy výskytu:

- ▶ v mase (hovězí, drůbež, ryby...) - nikotinamid,
- ▶ v cereáliích, luštěninách - kyselina nikotinová

→ jeden z nejstabilnějších vitaminů

SPEKTROFOTOMETRICKÉ METODY

STANOVENÍ CELKOVÉHO OBSAHU → konverze nikotinamidu na nikotinovou kyselinu

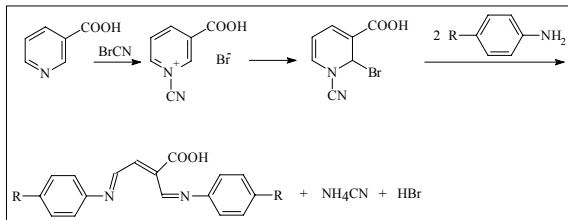
(i) Izolace

- kyselá hydrolyza (autokláv, 0,5 M HCl) – stanovení biologicky dostupného niacinu; často doplněna enzymovou hydrolyzou (takadiastáza, papain...)
- alkalická hydrolyza – uvolnění i vázaných forem, Přeměna amidu na kyselinu

Razantní reakční podmínky – autoklávování při teplotách ≈ 120 °C

(ii) Tvorba barevného produktu pro kvantifikaci v UV

Reakce s bromcyanem a aromatickými aminy (např. kyselina sulfanilová) na barevné produkty

Limitující faktory:

- nízká citlivost stanovení
 - toxická a nestabilní činidla
- jen ojediněle používaná metoda, ne zcela specifická

CHROMATOGRAFICKÉ METODY

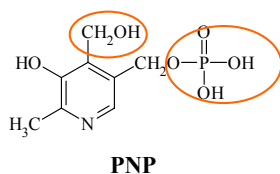
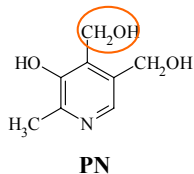
HPLC metody

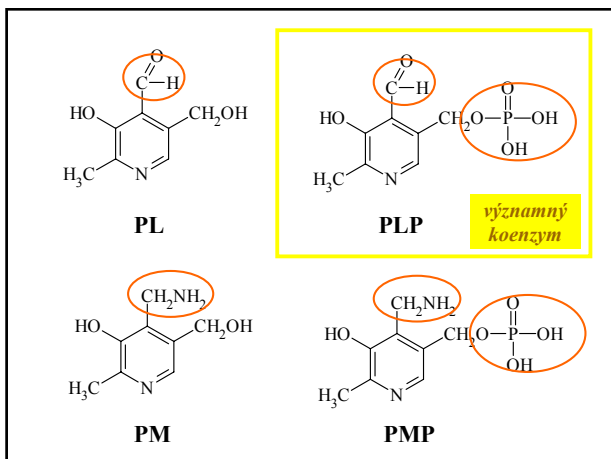
- (i) izolace – hydrolyzáza (stanovení celkového niacinu jako nikotinová kyselina)
- (ii) purifikace pomocí ionexu (katex)
- (iii) stanovení - HPLC separace na silikagelu C18 či ionexu, detekce v UV (261 nm) či pokolonová derivatizace a měření fluorescence

Pyridoxin (vitamin B₆)

6 biologicky aktivních forem

- ▶ **v rostlinách** – jako pyridoxin (PN) či PN glykosid (cca 60 % biologická dostupnost)
- ▶ **v živočišných produktech (maso, ryby)** – dominantní pyridoxamin fosfát (PMP) a pyridoxal fosfát (PLP) (při vaření PLP snadno konvertován na PMP)

🔥 Kritické aspekty při stanovení vitaminů B₆:

- výskyt ve formách se značně odlišnými fyzikálně chemickými vlastnostmi
- relativně velmi nízké hladiny přirozeného výskytu
- nemožnost zakonzcentrace či purifikace pomocí organických rozpouštědel (značná hydrofilita)
- fotolabilní

(i) Isolace vitaminu B₆ z analyzované matrice

a) použití silné minerální kyseliny za vysokých teplot (autokláv) → hydrolýza fosfátů a glykosylovaných forem

b) chloristá či sulfosalicylová kyselina → nedestruktivní postup, možnost interferencí při fluorimetrické detekci

c) hydrolýza glykosidů – enzymově β-glykosidázami

SPEKTROFOTOMETRICKÉ METODY

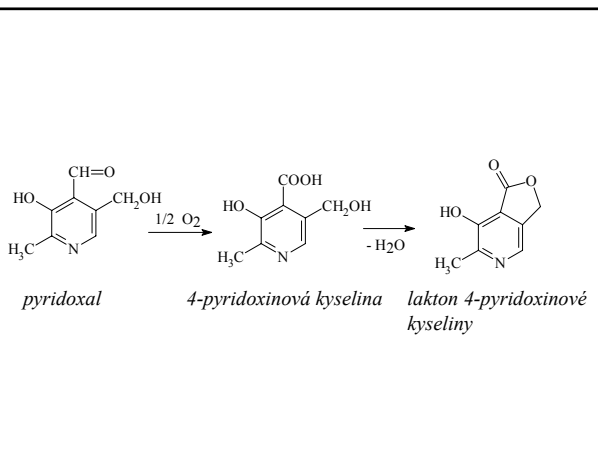
■ Fluorimetrická metoda

Kyselá hydrolyza

→ chromatografie na měničích iontů

→ převedení na laktón 4-pyridoxinové kyseliny

→ fluoreskující interference, případně zhášení (quenching), velmi zdlouhavé čištění

Fluorescenční charakteristiky vitamínu B₆

Vitaminer	Excitation /emission wavelengths (nm)	Observed fluorescence intensity	pH range of maximum fluorescence
PN	332 /400	238	6.5 – 7.5
	320 /380	168	12.0 – 14.0
PL (hemiacetal)	330 /382	207	6.0
PLP	310 /365	283	12.0
	330 /410	11	6.0
	315 /370	17.5	12.0 – 14.0

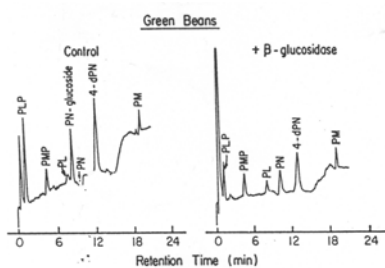
Fluorescenční charakteristiky vitamínu B₆

Vitamin	Excitation /emission wavelengths (nm)	Observed fluorescence intensity	pH range of maximum fluorescence
PM	337 /400	370	4.0 – 5.5
	320 /370	410	14.0
4 - PA	320 /420	770	1.5 – 4.0
	315 /425	650	6.1 – 9.4
4 - pyridoxolactone	365 /423	32	2.5 – 4.8
	360 /430	2150	8.7 – 13.0

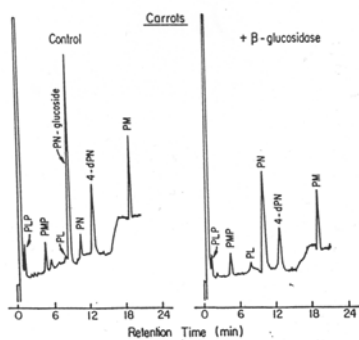
CHROMATOGRAFICKÉ METODY

Metody HPLC

dnes převažující v rutinní analýze

HPLC/FLD analýza vitamínu B₆ v hrášku

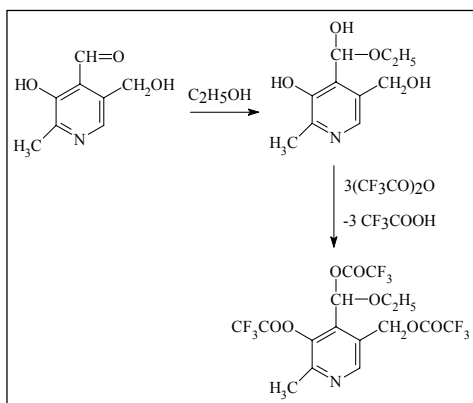

HPLC/FLD analýza vitamínu B₆ v mrkvi

Metody GC

➤ reakce pyridoxalu s ethanolem na poloacetal, převedení na trifluoracetáty (příp. předchází redukce borohydridem)

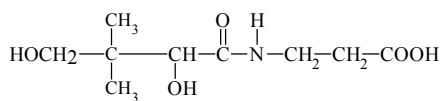
➔ V praxi méně používaná metoda, výhodné spojení s hmotnostní spektrometrií (identifikace, konfirmace)

Pantothénová kyselina (vitamin B₅)

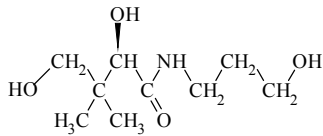
Formy výskytu:

- ▶ volná
- ▶ vázaná v koenzymu A
- ▶ vázaná na protein („acyl-carrier“ protein – ACP)

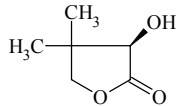

Pantothénová kyselina

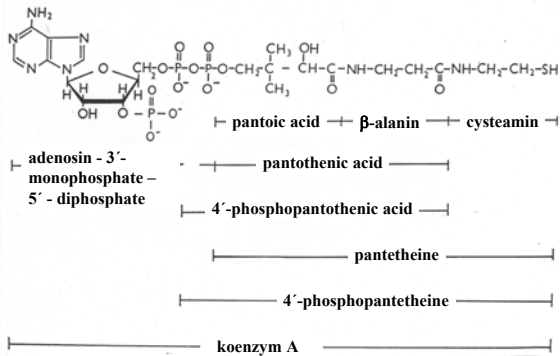
Panthenol - další forma s vitaminovou účinností

Panthenová kyselina relativně labilní – spontánní rozklad v kyselém prostředí → **pantoyl lakton** (= pantolakton):

Struktura koenzymu A

CHROMATOGRAFICKÉ METODY

Metody GC

a) Stanovení nativních (mateřských) sloučenin

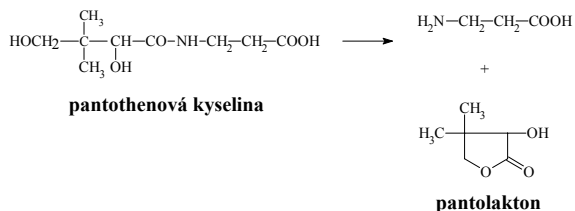
- šetrná extrakce (např. vodou)
- přečištění, nejčastěji chromatografické
- DERIVATIZACE (silylace, acetylace)

⇒ aplikace nejčastěji pro multivitaminové preparáty

b) Stanovení degradačních produktů

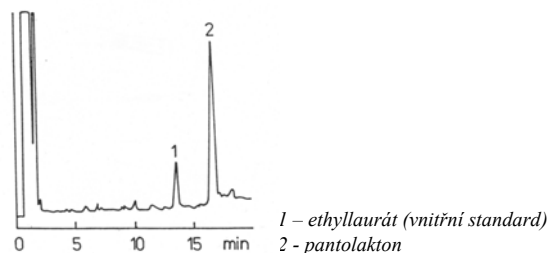
➤ kyselá extrakce → hydrolyza analytu → vznik pantolaktonu a β-alaninu

➤ GC stanovení – pantolakton přímo či po silylaci, β-alanin po acylaci a esterifikaci

Příklad: Stanovení pantothenové kyseliny v játrech metodou GC - jako pantolakton

Náplňová kolona (2400 x 2 mm), 10 % Carbowax 20M, FID, programovaná teplota 120 – 220 °C

HPLC metody

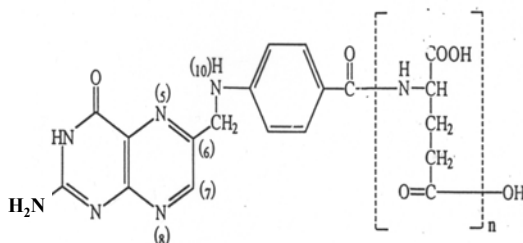
⇒ vhodné pro jednodušší matrice jako jsou multivitaminové preparáty

Folacin (vitamin B_C)

Komplex sloučenin odvozených od listové resp. folové (= pteroylglutamové) kyseliny → liší se stupněm redukce a počtem zbytků glutamové kyseliny (teoreticky asi 150 látek)

➤ v biologickém materiálu asociována s bílkovinami (při pH 3.6 disociuje), nejvyšší hladiny v zelenině (desítky µg)

k. folová (PteGlu)

State of Reduction

7,8-dihydro, e.g. H₇PteGlu
5,6,7,8-tetrahydro, e.g. H₄PteGlu

One Carbon Substituent

5-methyl, e.g. 5-CH₃-H₄PteGlu
5-formyl, e.g. 5-HCO-H₄PteGlu
10-formyl, e.g. 10-HCO-H₄PteGlu
5,10-methylenyl, e.g. 5,10-CH₂-H₄PteGlu
5,10-methenyl, e.g. 5,10-CH=H₄PteGlu

◇ Izolace, příprava vzorku

homogenizace vzorku, precipitace proteinů
(okyselení, zahřátí, přidavek trichloroctové kyseliny, případně papain)

☞ **před stanovením vhodné ošetřit vzorek dekonjugázou** (jaterní, pankreatickou, bakteriální, rostlinnou) → stanovení celkového folátu ve formě monoglutamátu

☞ vhodné průběžné použití redukčního činidla
(0,025 – 0,1 % askorbová kyselina,
2-merkptoethanol)

Nejúčinnější extrakce přírodních folacinů při pH 7.8

◇ Vlastní stanovení

◆ Mikrobiologické metody

➔ nejlepší mezilaboratorní shodnost

➔ rozhodčí metody

Měření odezvy *Lactobacillus casei* (inokulum v
logaritmické fázi růstu, 10^4 – 10^6 buněk/ml
testovaného media)

➤ turbidimetrie (540 – 660 nm, po 6 – 20 h.
kultivace při 37 °C)

➤ acidimetrie (doba inkubace až 72 hod., titrace
0.02M NaOH)

➤ plotnové metody (měření růstových zón)

☞ různá odezva mikroorganismu k různým
formám folacinu

- ◆ Metody založené na vazbě proteinu (radioizotopově značený)

~~☞ proměnná afinita jednotlivých derivátů folacinu~~

- ◆ Metody HPLC

často ionexová chromatografie, elektrochemická detekce, měření absorpance či fluorescence (selektivnější a citlivější, ale jen pro některé formy)

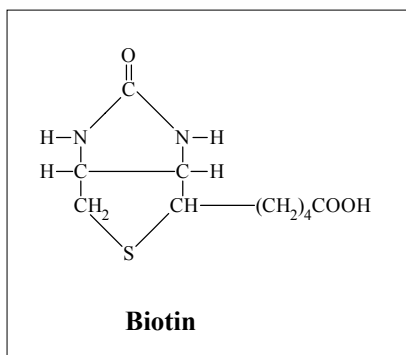
Biotin (vitamin H)

Dietární zdroje: některé druhy zeleniny, játra, cereálie – obtížná využitelnost pro savce

Výskyt: často vázaný na proteiny (koenzym ligázy, karboxylázy)

☞ *Tvorba nevyužitelného komplexu s avidinovou frakcí vaječného bílku (nelze rozložit proteázami)*

→ **Stabilita:** termostabilní, zvl. v neutrálním vodném prostředí

(i) Izolace

- enzymová hydrolýza papainem
- někdy nutné razantní podmínky – autoklávování 120 °C, 2 hod. 4N H₂SO₄

(ii) Přečištění hydrolyzátu

adsorpční nebo ionexová chromatografie

(iii) Vlastní stanovení

☝ velmi obtížné - nízké koncentrace,
problematická separace od složek matrice
přednost se dává **imunochemickým metodám**

někdy mikrobiologické metody

„rozhodčí“ metoda není k dispozici

■ Fluorescenční metoda

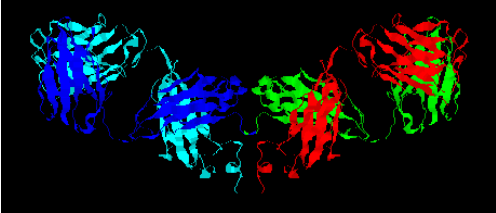
- ~~Titrace biotinu avidinem při současném monitorování fluorescence:~~
 - ~~zhášení fluorescence tryptofanu v avidinu~~
 - ~~vzrůst fluorescence značeného avidinu po přidávku biotinu~~

IMUNOCHEMICKÉ TECHNIKY

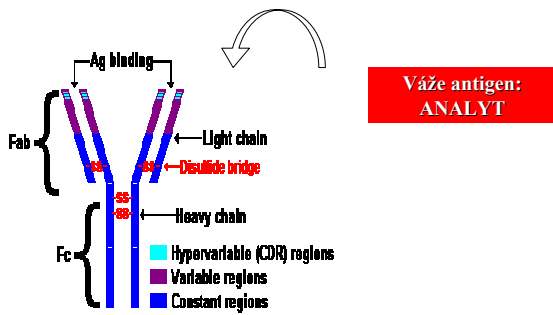
Enzyme Linked Immunoasorbent Assay (ELISA)

vysoká citlivost, často vysoká specifita

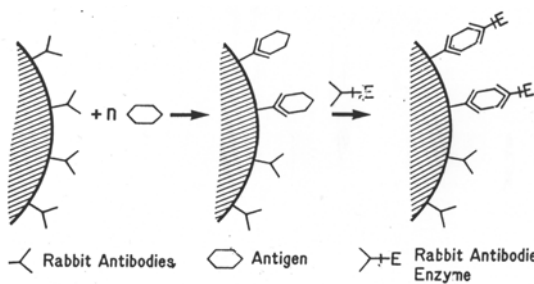
→ Riziko křížových reakcí s podobnými sloučeninami (závisí na přípravě protilátky)

Protilátka – ANTIBODY

Schematické znázornění „sendvičového“ ELISA testu

Komerčně dostupné ELISA testy pro stanvení vitamínů

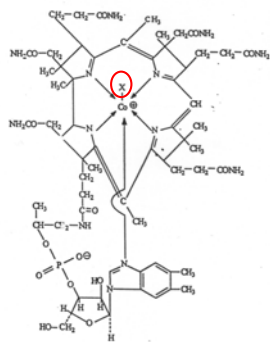
1.2. Vitamíny

Enzymatická imunoanalýza

Název	Kód produktu	Počet	Cena v €
RIDASCREEN® FAST Vitamin B ₁₂	R2101	48	272
RIDASCREEN® Biotin	R2201	96	450
RIDASCREEN® FAST Folic acid	R3202	48	272

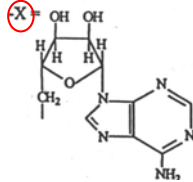

Kyanokobalamin (vitamin B₁₂)

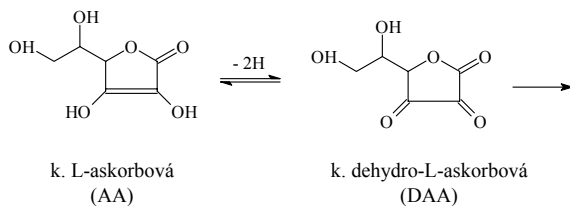
Kyanokobalamin (-X) = -CN
 Hydroxykobalamin (-X) = -OH
 Methylkobalamin (-X) = -CH₃

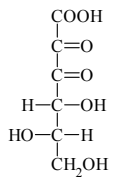
Adenosylkobalamin

Askorbová a dehydroaskorbová kyselina (vitamin C)

Oxidace askorbové kyseliny (nízký redox potenciál):

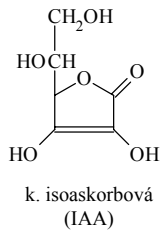
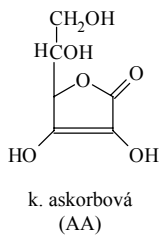

degradační produkty

k. 2,3 - dioxogulonová

- AA i DAA relativně stabilní v krystalické formě
- relativně rychlý rozklad ve vodných roztocích – zejména při vyšších pH (urychluje kyslík, kovů, teplotě, degradujících enzymů atd.)

Syntetický strukturální analog – **kyselina isoaskorbová** (= **erythorbová**) – antioxidant, biologická účinnost malá

(i) IZOLACE

Extrakční činidla

- ▶ kyselina metafosforečná
- ▶ trichloroctová
- ▶ šťavelová

často v kombinaci s nízkomolekulárními alkoholy jako je methanol či ethanol

NUTNÁ PREVENCE OXIDACE A HYDROLÝZY:

- okyselení vzorku ihned po odběru
- přidavek antioxidantů a chelatačních činidel (maskování kovů – EDTA)
- odstranění kyslíku – probublávání tekutých vzorků inertním plynem
- přidavek redukujících sloučenin, např. homocystein

(ii) VOLBA STRATEGIE STANOVENÍ

- ✓ AA a DHAA přímo vedle sebe
- ✓ AA nebo DHAA z rozdílu stanovení před a po redukci / oxidaci jedné z komponent

(iii) VLASTNÍ STANOVENÍ

- ➔ **TITRAČNĚ**
- ➔ **SPEKTROFOTOMETRICKY**
- ➔ **HPLC**

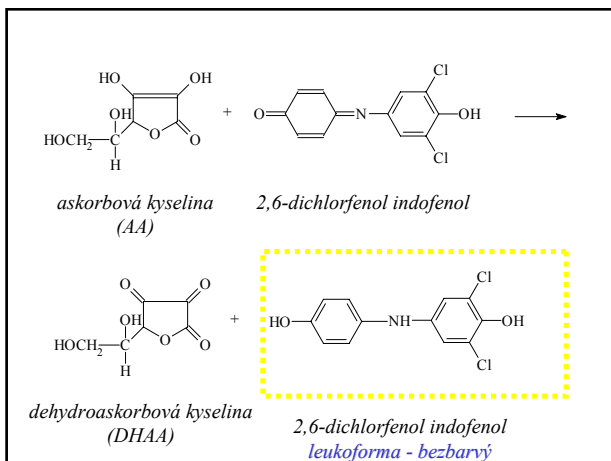
TITRAČNÍ METODY

■ Oxidoredukční stanovení s 2,6-dichlorfenol indofenolem

- (i) stanovení AA** - reakce s oxidoredukčním indikátorem ➔ odbarvení (tvorba jeho redukované leukoformy)
- (ii) stanovení DHAA** - po redukci (homocystein, cystein, H₂S)

pro barevné roztoky ➔ **POTENCIOMETRICKÁ** indikace bodu ekvivalence

 Metoda není specifická, ruší reduktony a thiolové sloučeniny, použitelná pouze pro omezené spektrum potravin

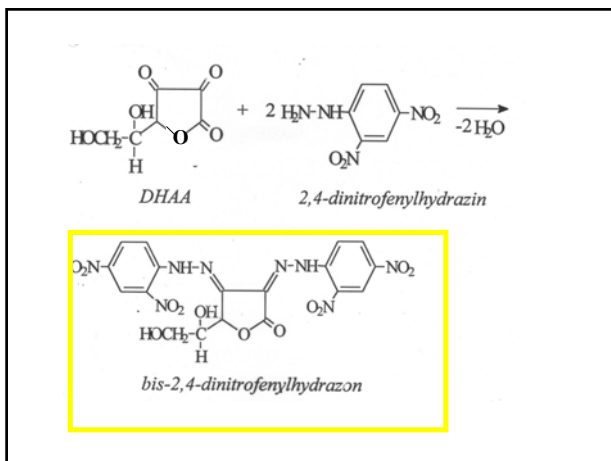

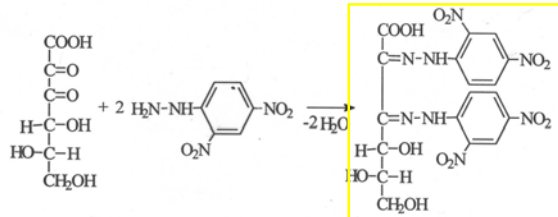
SPEKTROFOTOMETRICKÉ METODY

■ Reakce s 2,4-dinitrofenylhydrazinem (kondenzace)

- (i) reakce DHAA a 2,3-dioxogulonové kyseliny s činidlem
- (ii) reakce AA po oxidaci (např. bromová voda) → DHAA + 2,3 dioxogulonová + AA
- (iii) redukce DHAA (např. H₂S) na AA → 2,3 dioxogulonová

Proměřování absorpance ve viditelné oblasti (510 – 540 nm)

2,3-dioxogulonová kyselina

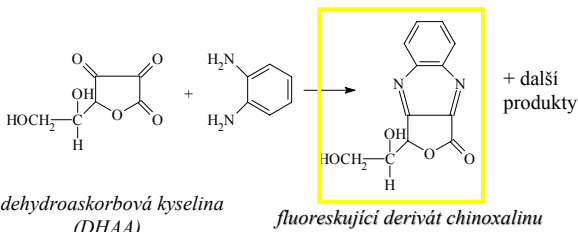
RUŠÍ látky schopné za experimentálních podmínek oxidace

■ **Reakce s o-fenyldiaminem (1,2-diaminobenzenem)**

(i) reakce **DHAA**

(ii) reakce **AA** po oxidaci (aktivní uhlí)

→ fluoreskující produkt

dehydroaskorbová kyselina (DHAA)

fluoreskující derivát chinoxalinu

CHROMATOGRAFICKÉ METODY

HPLC nejrozšířenější způsob stanovení !

Separáční kolony:

- ▶ **ionexy** (často NH₂ silica – slabý anex)
- ▶ **reverzní fáze** (C18 či C8) – analyty někdy jako iontové páry (kvarterní či terciární aminy)
- ▶ **styren-divinylbenzenové kopolymery**

Mobilní fáze:

kyselé či acetátové pufrы, přídavek organického s vodou mísitelného rozpouštědla

Různé způsoby detekce po HPLC separaci:

- ▶ měření absorbance v UV (254 – 268 nm)
- ▶ měření fluorescence (po převedení na derivát chinoxalinu)
- ▶ elektrochemická – oxidace AA na DHAA (nízký redox potenciál) → **vysoká citlivost a selektivita**

Vyhodnocení z kalibračního grafu nebo metodou standardního přídatku

Metody GC

převedení askorbové kyseliny na trimethylsilylderivát, stanovení dehydroaskorbové kyseliny po redukci (H_2S)

ELEKTROMETRICKÉ METODY

Metody polarografické

- Askorbová kyselina přímo ve slabě kyselém prostředí → anodická oxidace (-0.2 – +0.4 V) – dvouelektronová vlna
- Dehydroaskorbová kyselina nepřímo po reakci s *o*-fenylenediaminem → katodická redukce derivátů chinoxalinu (-0.5 V →...)

Příklad:

Polarografické stanovení AA v jahodovém extraktu

1 – vzorek, 2 – vzorek + standardní přídatek AA

